

Minulo tré válečných měsíců. První panické hodiny usadily se pomalu na dně našeho zastrčeného života jako kávový rmut v hrnku. Na dědině netvoří se již ustrašené a nervózní hloučky. Letňáci, většinou židovští, všichni téměř dávno zmizeli; bylo to, jako když do spokojeného, po žních vypaseného a čile cvrlikajícího vrabčího hejna vpadne náhle a zblízka střelná rána: ptáci strnou na okamžik vyjeveně a pak s náramným křikem rozletí se prudce na všechny strany. Rychlý spád mobilizačních vlaků, jejich složité vzezření, silné až k vyhrůžnosti, smutné až k pláči, divoké, pestré, a přece stejnorodé, a jejich zvláštní — jak se nám aspoň zdálo za tichých večerů podzimních — dunění vybledly v paměti, hloučky žen a dětí neočekávají už na povýšených místech černých vlaků s vojáky, pouze tu a tam ještě se trousících, a nevracejí se s červenýma očima; jen zřídka několik vysokých klukovských „nazdar!“ z některé uličky u dráhy hlásí, že jede něco neobvyklého: vlak s vyzbrojeným plukem dolů, vlak s raněnými nahoru. S mnoha věcmi a s mnoha myšlenkami jsme jakžtakž smíření již, na ledacos hrozícího jsme si zvykli. Všecko se smrsklo, stáhlo do sebe, přikázalo si velikou trpělivost, a mezi stráněmi pozdně skvrnitými leží náš klid jako veliký bochník sýra: hladové myši dní ohryzují jej na všech stranách, jde to pomalu, nepozorovaně, ale jistě, jednoho dne — kdožví, za jak dlouho! — nezbude z něho bezpochyby docela nic a nám bude všelijak. Prozatím však vypadá jako celý...

V tomto licoměrném klidu sedím téměř denně s udicí u vody. Okolní lesy a stráně nemají ovšem nejmenšího tušení o jeho vratkosti; dozrálá vegetace připravuje se tu klidně na smrt nebo zimní spánek, hmyz těší ještě i obtěžuje, ptáci shánějí a v trávě opodál mezi krtčími kopečky, rozrytými kopyty krav, vyháněných na pastvu, poskakuje lasička a velmi se zajímá o mé konání. Také říčka plyne

s úměrnou dobrosrdečností, obvyklou v takových krásných dnech. První padající listí skvrnitě snáší se lehce na její tichá místa pod vrbami a olšemi a zvolna tu krouží jako dětské kocábky...

5 Je tedy válka! Tam za řekami a horami je tedy válka, napravo, nalevo, dole i nahoře je válka. Špinavá, ohavná, ničemná věc. Strašlivá sázka do krvavé loterie. Kdesi, daleko ještě, tonou lidé v řekách a močálech, padají křížem krážem s kulkami v těle, jsou zasypáváni a rozbití, 10 létají do povětří, ztrácejí údy, řvou bolestí, modlí se z hrůzného strachu, jsou šílení a vypadají jako hrdinové, hnijí v zákopech; kdesi, daleko ještě, zběsilé hromobití ničí města i kraje, páchnou dýmy, kaluže krve a hromady mrtvol, člověk dítě sténá, člověk bestie, to nejstrašlivější 15 zvíře na světě, triumfuje, a poslední starci sedí na prahu opuštěných baráků ve vypálených dědinách, se schouleným psem u nohou.

Jak je to všechno nepochopitelné zde, na dobrotivém slunci podzimním, v tichu nad pokojnou říčkou a mezi dřímajícími stráněmi! A přece je to a neslyšnou ozvěnou toho 20 ztvdry nám tu všechny barvy, všechny stíny a všechna radost zhořkla jako žluklý pokrm oblíbený. Bolestnou křečí máme stažena ústa, abychom na vrahy nemohli zařvati: Vrazi!, abychom na nepřítel nemohli zavolati: Bratře! Toto 25 vynucené mlčení je pro nás největší mukou v této chvíli a na tomto místě.

Je válka. Ale ty a já smířili jsme se jakžtakž s touto představou nejhroznější, poněvadž jsme si řekli jednoho dne: Hle, tolika varovnými hlasy bylo již voláno, ale byly 30 to hlasy volajících na poušti, a posledního proroka zavraždili! Nepatrné hrstky jsou těch, kdož posílají, statisíce jsou těch, kdož jsou posíláni, aniž před pekelným jícnem pochopí, co jest jim činiti. Sklonili jsme pokorně hlavy před okeánem lidské malosti. A také ledačemu jsme uvykli, 35 ty a já: chudobě i almužně, neboť jsme rádi, že chleba dosud máme a slunce hodné nad hlavou, že s pokojnou zvěří můžeme se dělit o ticho a mech na lesních pěšinách. Ovšem, černý, vyhrůžný mrak potuluje se ustavičně po naší

obloze a jeho stín stokrát už zamrazil nás až do kostí. Byl to strach, bázlivé a sobecké mražení pod mrakem nejistoty? Nikoli, je to odpor až k zvracení, bezedná ošklivost před krvavou nádeničinou, rozvracející veškeren pracovitý život, mrazící setkání se všech ctností kulturního člověka s krvelačností zlotřilé civilizace, a člověk je rád, že slunce znova zazáří, říčka se zatřpytí a zaplanou lesy na stráních v kraji broukajícím si podzimní ukolébavku, a nebyli bychom lidé křehcí, kdybychom nedoufali, že vzdálené běsnění beranů a stád nepřevalí se až k nám, že ohluchne, oslepne, zalkne se krví a dýmem, jimiž tolik plýtvá, dříve než také na nás dojde. Ale to, že ukrutnost beranů a tupost stád zamkly nám ústa, že davy se sebevražednou zbabělostí opustily osvobozující myšlenku a nezardousily zrádců, že každý druhý člověk je tajným pochopem otitulovaných vrahů, že my, kteří máme dar řeči a čistého srdce a jasného zraku, nezatemněného hrabivostí, nesmíme vykřiknouti svůj odpor proti krvavé orgii, svou obranu nevinných a potlačených, to, to bolí a mučí.

Bude nám všelijak. Není nám dobře. Mezi vynuceným klidem a nejistotou tenkou jako vlásek, mezi hněvem, který by chtěl zaduněti, a odporem k lidské bestii i k lidskému soumaru přikazujeme si trpělivost a utrácíme rozkolísané dny jako odsouzenci na smrt, čekající na milost nebo nemilost...

Od rána potuloval jsem se po ověččených březích, nahore v háječku před Myší dírou poobědval jsem z obsahu svých kapes, ulovil jsem jednu parmu na červa a dva jelce na hrách, dostatečné to množství k zítřejšímu obědu, a tož poněkud unaven i poodveden již zase z tohoto kraje a klidu nebezpečnými myšlenkami sedím teď nebo spíše ležím na svém nejoblíbenějším místě a pokuřuji z lulky. Pěknou olšovou vidličku zabodl jsem do měkké hromádky krtčí, položil jsem na ni udici, všecko je v nejlepším pořádku, ryba může přijíti, je toliko nutno, aby pomalu brala, mám-li ji dostati. Neboť na nějaký zvláště rychlý a obratný švih nejsem věru připraven.

Je nasnadě, že za celý den má toho člověk dosti, pravice

nejeví již nejmenší chuti držeti napjatě a opatrně prut, pozornost ochabuje, mysl se odvrací. Odejíti však před úplným soumrakem zdá se tak zbytečno. Tolik vůně, tolik milých věcí jest ještě všude kolem tebe. Tedy setrváváš, a tu
5 se ovšem často stane, že přijde ryba, myslí to docela upřímně s tvým krásným tučným červem, s tvou kostečkou sýra nebo s tvým pěkně žlutým, sladoučkým a navařeným hrachovým zrnem, zabere, až prut zařinčí a k hladině se sehne, ale ty se ani nenamáháš uchopiti jej a trhnutí, poněvadž
10 víš, že bys přišel pozdě. Dáš nové vnadidlo, znovu nasadíš, chvíli držíš udici v ruce, pak ji položíš opět do vidličky, ale umíníš si dávatí dobrý pozor, nicméně za několik dalších okamžiků pozornost je znova tatam a mysl bůhví kde.

Mysl bůhví kde! Vyhlížím sice jako všickni zdejší rybáři,
15 moji sousedé od vody, zdá se, jako by nic na světě nemohlo nás vyrušiti z maniakálního zaujetí rybolovem, s vášnivou pravidelností setkáváme se tu a oslovujeme se stále týmiž lakonickými větami, ba zdá se, že změnilo-li se něco také pro nás, znamenalo to jen povel k užšímu ještě přilnutí
20 člověka k vodě a jejím obyvatelům vyhlédnutým za kořist. Pokud aspoň na mně jest, sedávám teď u vody den ze dne, jako bych tímto fatalistickým čekáním na rybu chtěl vyplniti dlouhou mezeru v životě, která nastala zastavením se času. Ale to je toliko zevnějšek, mimikry vynucené okolí.
25 Kvečeru, když říční náš rajón zdá se prohledán již skrznaskrz, neschopen vydati člověku jediného hrouzka, a tělo je umdleno, tu za každým stromem a křovím zdá se číhati dotěrná myšlenka, obava, naděje, přiženou se náhle tu vlčí smečkou, tu hejnem vran, tu tancem divoce veselých
30 žínek lesních, výhrůžné i slibné, nebo skála naproti mění se v dravou, střapatou sfingu, od jejíchž záhadných očí nemůžeš se odtrhnouti, — ve skutečnosti však jsou všechny ty myšlenky a představy prostě takové, že kdyby šla mimo cigánka, přerazil bys rázem všechny prsty zadržujícího tě
35 rozumu a běžel bys k ní, aby ti hádala z ruky, a přidal bys jí dvacetihalěr, aby ti pověděla také něco z budoucnosti země, ve které jsi domovem, a jejího lidu.

Takový je můj klid, hlavně když se smráká a v našem

údolí je širé, vlhnoucí a chladnoucí ticho. Nadto přijel jsem před několika dny z Prahy. Nekonečná jízda vojenským vlakem, třikrát čtyřikrát delší než dříve, jejíž starý pořádek tančil po hlavě a všemu se podobal, jen jízdě na velké trati nikoli, hodinové zastávky v jistých stanicích, dříve tak idylických, teď napěchovaných novým horečným životem, strašně neznámým, prostoupeným uniformami, letmo zahlédnuté vlaky s prvními raněnými, s obyvatelstvem vyklizených měst, v jednom celá trestnice, v čekárně vyjevené hloučky kolem obvázaných vojáků, vojáci všude, všude věci a tváře vyšinuté z obvyklé dráhy — zkrátka: dokud jsem nevytáhl paty z tohoto údolí a dědiny obklíčené vysokými stráněmi, důvěřivě usínajícími, mohla se mi stále ještě válka tu a tam zdáti zlým snem anebo zlomyslným výmyslem žurnálů; teď to však již nejde, a za soumraku zjevují se mi strašidla. Tu bych nejraději vyskočil, oslovil prvního vzácného mimojdoucího, přiměl ho k řeči, k nekonečnému proudu řeči, byť to byl docela negramotný hlupáček, a moje mysl zachycovala by se křečovitě každého jeho slova vypadajícího jako útěcha, naděje, slib...

Ano, útěcha! Že krev tisíců, denně teď tryskající na všechny strany po dlouhých kilometrech, vykupuje navždy příští generace, zachraňuje je před novým šílenstvím, je schopna vlítí do hluchých mozků a zbabělých srdcí těch, kdož přežijí toto peklo pekel, i jejich synů a vnuků, nezahladitelné poučení a nezdolné odhodlání; že pláčem matek a vdov bude změněno navždy mléko v řadrech žen a všecka děcka příští budou sáti zároveň s ním z mateřských prsů nenávist a opovržení ke krvavému řemeslu, jímž neodolá ukrutnost držitelů moci a zpupnost uniformované kasty. Ano, naděje! Že tvář lidské společnosti, tato rozšklebená karikatura řádu a organizace, počne urovnávat konečně své rysy k velikému souladu, že nebude již národů panských a zotročených, že počnou mizeti třídy přežrané a třídy hladovějící, že zaniknou kasty všemocné a kasty páriů. A ano, také slib! Že po tomto orkánu, který možná zanedlouho vrazí zběsilý až sem, zatančí si ničivě po těchto

stráních a nad touto říčkou a strhne tě, básníku skromný, ale žárlivý na svou neprodajnost, do svého nemilosrdného víru, že po tomto orkánu, až ulehne, zchvácen vlastní zuřivostí, vrátíš se s novou jistotou ke svým knihám a ke svému

5 peru, a nebude již nikoho, žádného placeného žalárníka myšlenky, který by směl oklešťovati tvou lásku a nenávist, tvůj smích a pláč, tvé nadšení a rozhořčení, nikoho, kdo by směl zadržovati, lámati, ničiti nebozezy frenetického života, deroucího se do spravedlivější budoucnosti.

10 Pozoruji, že můj prut zakolísal; brk na hladině je však nápadně klidný. Nu, čáry to asi žádné nebudou. Rozkolísané misky mé mentální rovnováhy se uklidňují, zastavují — aha! Vidlička, zastrčená hluboko do měkké hromádky, překáží krtkovi ve večerním lovu. Vstávám. Je věru kdy

15 k večeři, také chladna přibývá. Skládám náčiní, hrst hrachu hodím do zátočinky, seberu sítku s rybami a jdu.

„Dobrá večer.“ Splašené kolečko, s udicí složenou do zeleného pouzdra, vidí, že něco nesu, pročez seskakuje s bicyklu.

20 „Čím jste krmil?“

„Hrachem.“

„Nu vida, přece něco nesete. Ti jelci jsou pěkní. A já už tři dni nic. A za celý týden dvě mrňata. Hanba mluvit. Tedy na hrách? Jdou?“

25 „Trochu.“

Dělám drahotu. Splašené kolečko je náš nejzávistivější rybář. Vychrtlý, šedooký, žlutý mužíček s hrbatým nosem a s kulatými zády, jakoby od samého číhání u prutu. Přijíždívá z města s větrem o závod někdy denně, někdy náhle

30 po delší době, třeba až k večeru, na kole, v haveloku, jehož cípy poletují mu kolem těla; odtud naše přezdívká. Obcujeme s ním zdržlivě, neradi. Jakmile vyčíhá některé dobré místo naše nebo zátočinku, kde jsme krmili, již tu sedí druhého dne.

35 Odcházíme. Hodlá opět usednouti na kolo, když tu náhle stiskne mi prudce rameno a rychle se obrátí.

„Slyšel jste?“

V zátočině, kterou jsem právě opustil, pleskla ryba na

hladinu. Krátce a temně, jak to činí velké ryby. Na hladině svítí a rozcházejí se objemné kruhy.

„To byl kousek!“ šeptá zdrceně Splašené kolečko.

„To nějaký dvoukiláček si jde pro večeři, kterou jsem tam vhodil, snad kapr,“ povídám trochu z přesvědčení, trochu, abych podráždil jeho chtivost. 5

Sedá na kolo, zamumlav něco, a už mizí v šeru. Nebude se moci zítřka dočkat.

*

Druhého dne byla neděle. Měl jsem návštěvu. Vypovídali jsme se, podesáté rozumovali o vyhlídkách jednotlivých mocností, o našich nadějích a úzkostech, o všech možnostech i nemožnostech doby. Teprve pozdě odpoledne jsem se dostal k vodě. 10

Jdu po druhé straně řeky, tu a tam nasazuji, na vážnější rybolov pomýšlím však až na svém místě, na druhém břehu. Tu si pak trpělivě posedím. Myšlenky jsou pro dnešek provětrány. 15

Ale z této strany již z dálky vidím věc, kterou jsem včera tušil a dnes zapomněl. Splašené kolečko sedí u mé zátočiny jako přikovaný. 20

Nu, nevadí. Nemám teď takové nouze o úlovek, aby mne mohlo zlobit jeho počínání. Usedám naproti, nedaleko, je obrácen ke mně zády, nevidí mne, a bude-li náhoda vtipná, najde ten veliký jelec nebo kapr, přijde-li si opět pro večeři, snáze cestu k mému hrachovému zrnu než k jeho. Neboť tím jsem si docela jist, že Splašené kolečko chytá dnes také na hrách, ač u nás bylo to dosud novum, mnou na doporučení užívané a velmi mně příjemné, protože hrách je pohodlné vnadidlo, nabodneš zrnko na háček bez jakýchkoli nesnází a neumažeš si rukou. Je to stejně pohodlné jako manipulace s kostečkami ementálského sýra, ale — lacinější. Kromě kapra, v takové nestálé říčce ovšem velmi vzácného, jde na hrách u nás sice jen jelec, baculatá a dobrá ryba, třebaže labužníci jí nemají ve valné úctě, to ale mně, člověku skromnému, pranic nevadí, hlavně teď k podzimu, kdy pro pstruhy nastává zahájená doba a par- 35

my, u našich rybářů nejoblíbenější, počínají dělati jakési drahoty.

5 Zabodávám vidličku, nasazuji a uléhám pohodlně za olši na podložený kabát. Pravděpodobně budu se více zabývati konáním svého protějšku než vlastní udicí. Ale jelec skutečně velký běře rozvážně. Chňapne a táhne. I při jisté nepozornosti mám tedy naději.

10 Dnes jsme tu ostatně jistě všickni. Dole pod nádražím elegantní Amatér, Němec, podle jehož vzezření by nikdo nesoudil, že může míti také někdy štěstí, jaké mívá. Viděl jsem to na vlastní oči. Jinak nic nevěřím, poněvadž rybářská latina jak známo není o nic spolehlivější než latina myslivecká. Což je i poněkud vysvětlitelné tím, že délka chycené ryby naznačuje se pravidelně na levé ruce, a tu
15 není omyl nic divného, pravice snadno uhodí až k rameni natažené levice a tak se stává, že každá druhá ulovená ryba je aspoň tak dlouhá jako právě levá ruka rybářova.

U splavu, na hrázi mlýnské zahrady čeká na pstruha starý Pavouk, renegát, ředitel mlýna a pily v naší dědině,
20 s nímž nemáme styků, protože nedovoluje nám průchodu mlýnskou zahradou. Jeho otec přišel do dědiny s uzlíčkem na zádech, syn tu šikovně zbohatl, zpanštl, poněmčil se, chytá jen pstruhy, a chytne-li náhodou něco jiného, hodí to chase. Což je ovšem historie příliš všední.

25 Poněkud výše nad splavem, na Tišině u mělčinky stojí vedle sebe dva němečtí sportsmani ve vysokých botách; chytají trpělivě hrouzky, s nimiž pojedou k nějakým rybníkům na štiky, kterých jest u nás nemnoho. Pak přijdou už naši. Především Řezník, skutečný, červený a baculatý
30 řezník z předměstí, který nám oniká, nicméně svou skromností, mírností a plačtivostí nikterak se řezníku nepodobá. Je z nás nejméně obratný, stále naříká na svůj nezdar, který je pro něj tím mrzutější, že doma ho očekávají výčitky manželčiny, která nemůže pochopiti, co ti mužští
35 na té vodě mají, a plísni ho za to, že pro ryby zanedbává obchod. O trochu výše sedí Profesor se svým synem, každý na jiném břehu, jeden proti druhému, a pak vždy po padesáti krocích jednou na tom, podruhé na onom břehu: chlu-

patý Podivín, který pod kapucí vydrží seděti neochvějně
v nejhorším lijáku, přívětivý Kudla, nadutý Kontrolor
(skutečný spolkový kontrolor našeho revíru), ošumělý Zá-
lesák, malý Židáček s celou rodinou. Málem bych byl
zapomněl na Vydru: každý rybářský revír má snad jed-
noho takového dravce svého, jemuž neběží o lov, nýbrž
o kořist. Není v žádném směru amatér, je to profesionál,
u vody stejně dokonalý, ne-li dokonalejší, jako na kozlíku
drožky, kterou prý jindy řídí po městě. Zvětralý mladý
muž, nepěstující styků s námi pošetilci. Přijíždí najisto,
usedá na určitém místě a odjíždí s jistou kořistí, která není
nikdy malá. Všecko má přesně vypočítáno, všecko je u ně-
ho účelné: je studeným mistrem, virtuosem rybolovu. Tro-
chu mu závidíme, trochu se mu obdivujeme, trochu jím
opovrhujeme. Profesionál! Sedává pod nádražím, nechodí
nikdy daleko: zdá se spíše, že ryby chodí za ním. Ostatně,
neviděli jsme ho již několik dní, je to mladý muž, snad
nepřijde už vůbec na tyto břehy naše, už na něj, dravečka,
vyzrála možná horší bestie.

A konečně Tajtrlík — zde právě jde svižným krokem,
ale s kyselou tváří.

„Pojďte k Holé bídě, u vody je dnes také jen bída!“

„Tiše,“ pravím, „a sedněte si.“

Vypravuji mu svou novou zkušenost se Splašeným koleč-
kem. Tajtrlík je příjemný, poněkud anemický, velmi mladý
muž s modrýma očima a zlatou kšticí, na němž není pranic
komediantského. Oženil se nedávno, nepřiliš skvěle, po
čemž patrně bývá někdy na dně jeho hlasu jakási hořkost.
Často spolu sedáváme, vypomáháme si, když nám něco
chybí, například poslední háček zůstane ve vodě, buď za
kamenem, nebo poněvadž ryba nám jej utrhla, zkrátka
jsme kamarádi od vody, aniž jsme uznali za vhodné vzá-
jemně se představit. Něco stejně víme jeden o druhém,
Tajtrlíkem pojmenovalo ho Splašené kolečko, poněvadž
jednou četlo kdesi, že toto slovo pochází z německého
Theaterleute, a Tajtrlík skutečně má nějakou technickou
funkci v Městském divadle. Za krásných dnů, když ztratí-
me důvěru v ochotu ryb a nedbale ležíme na slunko,

vypravuje rád a mile o svých slastech a strastech, nejraději o tom, kterak jednoho dne našel ve starém haraburdí nějaký polámaný přístroj a v něm pěkný kus platinového drátu, za který dostal mnoho peněz. Pokud jde o rybolov, 5 vyzná se z nás nejlépe v nevinné latině: když jsme spolu, nemívá valného štěstí, jakmile odejdu domů dříve než on, chytá krásné parmy, opravdu, věřte mi, půltřetího kila, vážil jsem ji, byla, nelhu, takhle dlouhá... a jeho pravice známým způsobem usekává levici právě u ramene, aniž 10 dobrý chlapec si uvědomí, že parma tak těžká byla by asi delší jeho krátké ruky.

Hovoříme tiše o svém protějšku, o dnešním dni, o vojně. Obavy, plány do budoucnosti. Je dnes teplejší večer, pěkně se sedí.

15 Tu zařinčí to naproti, zašplíchne prudce. Splašené kolečko poskakuje na břehu. „Sakra, sakra do toho!“ ulevuje si. Jelec přece jen přišel, ale buď byl chytrý, nebo Splašené kolečko chtivostí prohloupilo.

20 „Ten už dnes nepřijde! Po takovém tartasu!“ míní Tajtrlík. Splašené kolečko znovu nasazuje a my jdeme k Holé bídě.

*

Míjejí dni, stále stejně klidné v našem zákoutí, a Splašené kolečko vysedává téměř denně u mé zátočiny. Mám již dávno jinou. Ale jednou večer, mám jakousi kořist, dosta- 25 tečnou pro jeho závist, přisedám k němu s nejnevinnější tváří. Mrkne po mém úlovku a povídá:

„Takových mrňat dostal jsem také několik. Ale ten klacek nejde a nejde. A je tu, pořád je tu. Pětkrát jsem jej slyšel, třikrát mi utekl, jednou přetrhl mi šňůru.“ (Udici 30 nemívá Splašené kolečko v nejlepším pořádku.) „Jelec je to, poznám to přece podle braní. Krmím docela u břehu. Druhého dne není tu ani zrnka.“

„Přestaňte krmit.“

„Myslíte?“

35 „Nu ovšem.“

Myslím to s ním skutečně upřímně. Začínám být zvědav na toho klacka. Ale abych si sem jednoho dne sám sedl,

k tomu nemám odvahy. Pohádali bychom se. Splašené kolečko jistě již zapomnělo, že se chytrácky vetřelo na mé místo, a bylo by přesvědčeno, že tím vetřelcem jsem já.

„Přestaňte krmit,“ pravím ještě jednou a jdu svou cestou.

*

Cesta zešeřelým údolím podle lesa hladí, voní, chladí. 5
Je téměř překlenuta stromovím. Nějaká drobná zvěř anebo
jiní živočichové šustí po stráních, netopýři spojují pod
oblohou oba jejich zubaté hřebeny černými křivkami.
Všecko tu příjemně chladí, ale mně je náhle opět nějak 10
horko. Přichází bez vnějšího popudu, náraz. Jak je to
zvláštní! Před okamžikem bylo tu ještě Splašené kolečko,
voda, veliký bochník pokojného sýra, ležící mezi stráněmi,
a teď je tu něco zcela jiného, ohromného jako svět, ale
nepovznáší to, je to temné, nemá to však hvězdnaté oblohy, 15
je v tom žár, ale jde z toho temná hrůza. Cítím své horko
a chladivá cesta syčí na něm jako na žhavém kovu. Teď
si však myslím: v tom bochníku sýra musí býti rozhodně
již veliká díra, skrzaskrz; a kdybys jí prolezl, tu bys
dostal se do nějaké hlučné vřavy a to by ti dělalo snad
dobře. Kdybys! Ale nechce se ti toho aniž jiného. Nic 20
neučiníš, nic nemůžeš. Toliko trpělivě čekat. Sedět u vody,
dokud tě voda drží, tu a tam pracovat, dokud mysl tvá
drží samu sebe. Jakmile tyto věci přestanou, nastává chaos.
Někdy temný. Jindy zbytečně plamenný. Snad již zítra,
až se budeš vraceti touto cestou, budeš ji spalovati žárem 25
vášnivě naděje. Opět uvidíš kolem sebe něco ohromného
jako svět, ale tentokráte radostného, plného praporů vesele
plápolajících, davů rázně zpívajících. Bláhovče! Kořisti
horkých vidin! To i ono je marná horečka, to i ono vysiluje
jen tolik. 30

Stále znovu prikazujeme si trpělivost, stále znovu ji ztrá-
címe. Stále znovu snažíme se zapomenouti, ale stále znovu
nepředvídané vteřiny odhalují nám krvavý mezník, obrov-
ský mezník v podobě otazníku, ohnivý sloup, rozžhavenou
oponu železnou mezi včerejškem a zítřkem. Mezi včerejš- 35
kem pokojného snění, mírumilovné práce a nehluchých

bojů o kulturní hodnoty, včerejškem, který básníku voněl
pryskyřicí, mechem a čistou vodou, a zítřkem, který stále
znova se vzdaluje a jehož nemůžeme se dočkat, nevědouce
dne ani hodiny, nikoli těch, jichž nikdy nevíme, nýbrž
5 zvláštních, pro celé generace nebývalých, snad nejstrašli-
vějších, snad nejradostnějších. Naše přítomnost kolem to-
hoto ohnivého mezníku jest jen jakási kaše rozdrcených
věcí, tu mrazem, jindy žárem pálicí a dusící nás. Bublíny
derou se z ní na povrch a praskají. Tu skvějí se duhovými
10 barvami, jindy sazovité černými sazemi pohnou, jako by
temná hlubina vykulila na nás výhružné oči skelné, ale
všecky praskají stejně. Noviny přinášejí zprávy, jejichž
pythický jazyk dráždí ke smíchu i vzteku. Přátelé šeptají
povzbuzující věci. Redaktor H. laje všem skuhralům, které
15 každá zlá novinka činí zoufalými, a říká jim vztekle: Věř,
nebo pojdi! Vševědové kolportují tajemné fantazie a ne-
smysly. A to všechno, všechno, pravdy i lži, smyšlenky i kom-
binace, strachy i naděje a víry jsou jen bubliny, mizící
vteřiny, stále kratší a nepravdivější, čím více dny rozvrat-
20 něho hlomozu se natahují, čím jediná jistota stává se
jistější: že konce nedohlédneš.

Dávno tohle víš, a přece z každé té hlubiny kolem jed
piješ znovu, stále stejný jed, ať je to radost nebo žal, bázeň
nebo naděje, zadostučinění nebo hněv — vysilující jed.
25 Přijdeš domů. Chodíš po pokoji, nepřetržitě, až nohy zabolí,
světlo elektrické lampy vrhneš na velikou mapu na stěně,
a čemu jsi se snad ubránil ve dne, to zmocní se tě večer,
jsi znovu bezbrannou kořistí sálajících vidin, které tvůj
rozum zahání tu a tam marně vzteklým řevem o blbosti.
30 Nesmyslné arabesky pestré mapy, ty tajemné a potměšilé
obrazce, body, křivky, linky, jsou opravdu pevným čere-
nem, v němž zamotán zmítáš sebou a tlučeš jako lapená
ryba.

Ale sebereš-li na chvíli veškeren svůj rozum do hrsti,
35 zjednáš-li si odstup: hle, mapa se vaří, tajemný systém
barev, čar a bodů oživil nenávistí i láskou, vzedmul se jako
vzbouřený okeán vlnami o krvavých hřebenech, duní,
práská, syčí, různobarevné jeho složky vrhly se navzájem

jedny na druhé jako dravá zvířata s krvavou mordou, jako ježatí draci chrlicí plameny — jmenuje se to válka, ale táhne to prostorem jako láva, chrlená několika sopkami na všech stranách světa, jenž jako zestárlá děvka zešílel za svého klimaktéria a tančí si přitom zběsilý tanec zhouby a smrti. A z toho tedy že má vzejít nová pohoda, čistá shoda, věrné milování? 5

Nikoli, řekneš si malátně, ale toto nikoli je hořké jako plná ústa chininu, vypliješ je, usneš honem, a ráno když otevřeným oknem volá na tě jasný den, máš už zase na jazyku sladkou pastilku mátovou, vylézáš rychle z postele, domku, dědiny a kráčíš k vodě pod lesy s optimismem nenapravitelného hráče, který se prospal do růžova z včerejší prohry. 10

Ano, mapa se vaří, ale jako ohromná paseka s pokácenými stromy na ukrutném slunci poledním. Válka je jako bitva dřevorubců ve staré bučině. Velikáni padli a míza vytéká z jejich těl, mnoho drobotiny bylo rozdupáno, rozbito, zpřelámáno, ale život čeká pod rozcuchaným drnem a pošlapanou travou, aby znova vyrazil ze všech pórů půdy jako povodeň. Přijdou koně a vytáhnou mrtvé velikány z paseky, stáhnou je dolů k silnici, vozy je odvezou, dosloužily. A jednoho dne přitáhnou ženy s hajnými a hromadou sazenic ze školky: přitáhnou, v přesných řadách a mezerách osázejí paseku a nový pořádek lesní poroste pomalu a všickni ptáci z okolí slétnou se sem jednoho jara, aby hníždili v jeho uspořádané houštině zelené... 20 25

Což kdyby to tedy takhle dopadlo?

Ale žádné znamení na zemi ani na nebi neobjeví se, aby tě posílilo ve tvém snu, a nová lež nebo pravda černá předloží ti znovu k snědku tvou denní porci nejistoty a ošklivosti. Horečka bázně střídá se s horečkou naděje, a všecky jsou marné. 30

I to vím. Za největší horečky tiká ve mně toto vědomí jako hodinový stroj. Ale právě současnost vidiny a skutečnosti je největší trýzní. I v nejtemnější jistotě vyhloubil by si člověk nakonec hnízdo k osvěžujícímu zdřímnutí. Ale volá-li do každé vidiny řezavý hlas: „Není to pravda, 35

nevěř, nic není pravda,“ tu není odpočinku. Možno se jen obelstítí prací, zábavou, něčím, co na chvíli, na zcela malou chvíli je dosti silno zaplašit vidiny i skutečnost, položití ledový obkladek na horkou hlavu.

5 Ale tato cesta vzhůru nebo dolů není takový studený obkladek. Kdykoli jdu po ní sám, ráno nebo večer, tato cesta je nebe nebo peklo. Jednou její klid a mír jako by dráсал ve mně pocit jiné, divoké skutečnosti, a jindy její vůně a lahodný chlad činí ze mne fantastu.

10 Není pomoci. Nutno trpěti. A tu nebo jinde, toť lhostejné. Jakmile pomine krátká síla malé lsti, nutno trpěti...

Na druhém břehu je trať a strážní domek. Na vodě u břehu mají loďku. Někdo v ní sedí, nad vodou, zcela na konci. To bude asi Podivín. Podobá se larvě, z které nikdy už nevzlétne motýl. Bývá tu jeho místo. Má jistě hozeno na těžko. Čeká na parmu, chytá s rolerem, úzkostlivě pozoruje chvění šňůry mezi prsty levice.

Ten ještě netrpí. Je opředen lstí jako brněním proti světu. Až vstane, na odchodu počne snad trpěti také. Nebem nebo
20 peklem. Anebo jen obyčejnou bídou. A ne-li dnes, tedy zítra, za měsíc; nevím, kdy pro něho to počne, vím jen, že ani on tomu neunikne. Nikdo tomu neunikne, jen magnáti, váleční dodavatelé, velcí keřasové, zlotřilá spodina, otitulaná, opremovaná nebo jen poznamenaná žraločí hltavostí, která plove na povrchu lidstva, jako když shnilé
25 řasy vodní vyplynou ve špinavě zelených koláčích na hladinu rybníka, jen ta unikne vždycky všemu, pokud bude moci svou cizopasnou existenci přenášeti z místa na místo a své zlodějské bohatství z banky do banky.

30 Je mi nesnesitelné horko. I vzduch syčí již na mně jako na žhavém kovu. Je mi nesnesitelné horko. Už nejde o mne nebo o tebe, už nejde ani o můj nebo o tvůj lid, už jde o lidství, o jeho nebe, o jeho peklo, o jeho věčnou slávu, o jeho věčnou hanbu. Vím, že o to běží! Ale zároveň
35 slyším skutečnost, která se hihní jako bezzubá čarodějnice: O nic nejde a o všechno jde.

Jsem k smrti unaven. A nevýslovně smuten, že se nikdy nedočkám toho, aby tato babizna scípla zaškrvena v pří-

kopě a já oslepl na jedno oko, na to, které přijímá černé paprsky věcí, a hleděl jen okem, které přijímá paprsky bílé, i ty nejtenčí, jež jen zřídka poštěstí se zachytiti, bílé paprsky věcí černých. Nepochybuji o tom, že tyto bílé paprsky utvořily by společně v oku mém cestu, vidím ji ve snách, krásnou, širokou cestu, pevnou stejně v lijavci jako ve slunečním světle, a po ní kráčí Člověk...

Máš horečku, příteli! hihní se bezzubá čarodějnice. A jsou zde lidé. Mlým duní.

A dni zase míjejí. Sedím s Tajtrlíkem u Holé bídy. Nad říčkou, asi uprostřed cesty mezi naší dědinou a její nejbližší sousedkou po vodě, stojí o samotě ta zchátralá, neuměle záplatovaná a potkany prolezlá hospoda. V šenkovně zprohýbané zdi jsou čistě olíčeny vápnem, ale stropní trámy jsou černé jako uhlí. Bída přišla sem asi se základy již, ale nebyla vždy tak nesnesitelná. Ba, dokud Lesní pych byl zdráv, daly se z ní vytlouci i nějaké úspory.

Lesní pych byl nejprohnanější pytlák a nejmilejší člověk v okolí. Jeho stavení tvořilo střed velikanánského kruhu, v němž každý žleb znal jeho dvojku, každá seč jeho oka, všechny doubky a habříky jeho sekeru, také však všickni lidé, a mnozí a mnozí i za okruhem, po celém městě a po všech předměstských obcích, jeho milou, vousatou, předčasně zvětralou tvář. Řeka znala dobře jeho čeřen a jeho šňůry líhaly v ní téměř každou noc. Babky, děvčata, chlapci s roštím odpočívali tu na úzké zídce jakéhosi dvorku, za nímž stál stále stoh otýpek. Nebylo pravidelného lodenového turisty, svátečního střelce, rybáře, sedláka s kosou nebo s potahem, který by se tu byl někdy nezastavil, v létě v improvizované zahrádce pod prkennou stříškou. Také hajní, revírník, četníci sem chodívali, nejčastěji ovšem zadním vchodem, ukrytým za otýpkami, do obytné světnice, kde vzácným hostům bylo naléváno dobré víno a ještě lepší slivovice.

Lesní pych ledacos ulovil, prodal a ledacos také daroval. Ale v šenkovně prodávalo se toliko lahvové pivo, tvarůžky a podobné nevalné lahůdky, někdy ostatně přece jen vítané.

Pak počal Lesní pych postonávat, měl ženu a čtvero děcek, nejstarší nezcela šestiletá dvojčata, nejmladší patnáct měsíců, stále určitěji byli odkázáni toliko na výnos hospody a malé úspory rychle mizící, z vlhkých základů
5 vylézala pomalu bída až k samému stolu. A letos v létě uvelebila se rázem v celém dřevěném domku jako domácí paní. Lesní pych byl odvezen do nemocnice, ponechali si ho tu, válka rozptýlila většinu hostů na všechny strany a nejvěrnější stali se vzácnými: kdopak se dívá rád do dř, kde
10 hospodaří bída?

My rybáři však právě letos jsme se tu jaksí zahnízdili. Jsme tu teď více mezi sebou, když nás deště od vody zaženou nebo přivede sem nějaká odborná událost, pravidelně bleskem se šířící po celém rajónu. Vážíme si tu své ryby.
15 Dopíjíme poslední dobré víno, které v obytné světnici není již komu podávat. Jednou provždy vystrnadili jsme ze šenkovny hlomozící děcka. Pamatujeme na ně ledačím, ale své sněmy rušiti si nedáme. Ani již nářkem hospodské, stále stejným; má ještě v paměti příliš živé starou slávu
20 Holé bídy.

S Tajtrlíkem chodívám sem i ve dny, kdy náš sněm, ostatně nevalně hlučný, nezasedá. Hovoříme rozvážně, hledíce zamřížovanými okny dolů na vodu, na jejíž hladině, kolem velikého balvanu uprostřed rozdováděné, houpá se
25 u břehu dvě rozbitých člunů pod rozdrolenými schůdky z cihel...

Tak i dnes. Hovoříme o věcech, jichž ostatní rybáři jen zřídka a nedůvěřivě se tu a tam dotknou. O žhavých otáznících, které doba nakreslila po všech obzorech. Venku
30 se již setmělo. Hospodská přináší nové čtvrtčky, rozsvěcuje kalnou lampu petrolejovou uprostřed pod černým stropem a mlčky opět odchází. Ví, že to máme tak nejraději, třebaže jsme hodní a někdy i štedří „páni“. Je to mladá ženská, v dlouhém, zbledlém a propadlém obličej
35 zostřených rysů dosti pravidelných zalesknou se jí tu a tam ještě velké oči tmavohnědé, poslední zbytek bývalé krásy, ale čtvero děcek vysálo jí tvary, bída a soužení poznamenaly ji celou truchlivým popelem a hlubokou sítí svých brázd.

Ustrašeným stínem plouží se po svém zuboženém majetku, jehož strop nezdá se jí už dosti bezpečným.

Nám je rozhodně lépe pod tímto stropem. Víno zahřívá a myšlenky našly odtok. Ve dvou nikdy tak horečně nepobíhají v bludném kruhu, jako když je člověk sám. 5

Dnes je Tajtrlík zvláště hovorný, nikoli však jako podroušený mladík meloucí páte přes deváté: cítím jasně, že má neodolatelnou potřebu uleviti si, nadrobiti mi plnou mísu ze svého stísněného srdce. Už jsem se dověděl, že manželství, sotva načaté, truchlivě prohrál; není si toho ještě jasně vědom, doufá dosud, ale doufá v zázrak, jenž se zcela jistě nepříhoda. Vzal si slečinku ze sboru, pomilováníhodnou bytůstku povrchu ještě nezkaženého, ale jádra pochybného, jehož nemohou zdolati jeho slabé síly, podlomené chudobou. Vidím, že ji miluje, a cítím zřetelně, jak se trápí bázní před budoucností. Ještě se nic nestalo, ale stane se zítra nebo pozítří: unikne mu bezděčně, zabloudí, honíc se za pestrými motýly zážitků a cetek, jichž nemůže jí prozatím poskytnouti. 10 15

„Víte, my chudí jen v davech jsme moc a síla, jako jednotlivci nemůžeme nic, zhola nic, ani zachrániti své malé osobní štěstí.“ 20

Má pravdu, hezký hoch anemický, nemůže nic. V rusé hlavince jeho křehké panenky kolují třpytné sny o divadelních kostýmech, ozářených falešným světlem rampovým, ale v šedé domácnosti technického úředníčka zívá všednost a mručí stále nějaké nepatrné cifry, k nimž nutno míti ustavičný a plachý zřetel. A koneckonců aby ještě děkoval osudu za své slabé síly tělesné a za to, že smí v jakémsi klidu přihlížeti k pomalému rozkladu svých milostných iluzí. Nebýti jeho anémie a malé protekce, která ho drží na jeho místě, byl by dávno v poli, snad mrtev, snad zmrzačen a jistě již zrazen milovanou loutkou, tím dychtivější malých rozkoší světských, čím svět se zdá dnes urputnějším a lakomějším. 25 30 35

Ó chudobo, prokletá chudobo, jakou jsi neřestí ohavnou na tomto světě, dokud všecko, všecko, i naše nejvnitřnější štěstí, i naše nejšlechetnější myšlenka závisí na penězích,

dokud roztahuje se kolem nás zlotřilé bohatství jako nejvyšší zákonodárce! Těch proroků falešných, těch pokrytců hanebných, kteří tě vydávají za ctnost a blahoslavenství! Těch tlachalů filosofických, kteří tě velebí a doporučují,
5 místo aby osvěcovali ducha chudých a ukazovali jim, kterak podetnou kořen chudoby a vyhladí vykořisťovatele!

Taková děvečka mladá a chtivá, kterak mohla by věděti něco o těžko schůdných cestách k hlubším radostem a plnému životu! Trochu hadříků a cetek, trochu ohlušující zábavy a lehkých rozkoší, nepřiliš starostí a nepohodlí, toť
10 vše, čeho žádá pro krátkou dobu svého mládí, ale její výdělek stačil sotva na řádný oběd denní a teď s výdělkem mužovým poskytuje jí toliko bezejmennou existenci v šedém stádu živořícím, zatímco v hlavních ulicích září ve výkladech tisíc věcí dobrých a krásných, svůdnějších než
15 nejžhavější oko mužské, zatímco auta vozí mimo tebe nečinnou zpupnost v drahocenných toaletách a cákají bláto na tvé laciné punčochy a unošené sukně. A mladý manžel, není to hoch zcela hloupý a povrchní, snad snul svůj inteligentní sen, vracuje se z prvních dostaveníček a uvědomiv
20 si její prostomyslnost: že ji pomalu obklopí knihami, třeba i do kursů pošle a poodvrátí její pozornost od planých choutek světáckých ke vzdělanému životu, ale jeho chudoba trčí jako tvrdá stěna mezi jeho snem a skutečností. Nenahradiš chleba slovem ani papírem. Nenasytíš chlebem
25 moudrosti hlad krve a smyslů. Neuvězníš ve škamně tvora toužícího skotačiti a dováděti, aniž staneš se předmětem jeho nenávisti. Ale mladý manžel už na to ani nepomýšlí. Vždyť příjmy jejich domácnosti nedovolují mu ani ukojiti
30 její nejprimitivnější touhy ženské, v malých sporech z chudoby stává se pomalu v její představě nekňubou a přítěží, ztrácí převahu uvědomělého člověka nad bytostí ještě zcela pudovou, otěže praskají, pouští je z rukou a mladá žena rozpíná pomalu křídla k samostatnému letu za trpytnou
35 bludičkou...

Tajtrlík mluví teď téměř šeptem:

„Víte, jsem Čech, neskrývám toho ani se tím nechlubím; pět let hniji v Městském divadle, a to, jak víte, je německé,

stýkám se většinou s kolegy, kteří jsou Němci, a mně to nijak nevadí. Mluvím oběma jazyky stejně dobře a je mi stejně dobře nebo špatně mezi Čechy a Němci. Pomyslíte si snad, že jsem obojživelník nebo renegát. Nebudete mít pravdu. Nemyslím ani česky, ani německy, myslím třídně.“ 5

„Jste sociální demokrat?“

„Nevím, řekl bych spíše, že je to u mne něco menšího i většího. Menšího potud, že o socialismu dosud málo vím. Probírám se teprve z mlh. Snad dokonce teprve od té doby, kdy počala válka. Ale něco většího je to právě z toho důvodu, že neběží o nic naučeného, že to přímo ze mne 10
vyvřelo, že to tak už léta cítím a jen slovo jsem pro to neměl.“

„Zkusil jste mnoho?“

„Nikoli, tisíce zakoušely a zakoušejí mnohem, mnohem 15
více. Ale viděl jsem mnoho, pozoroval jsem mnoho. Jsem z vesnice a zběhlý student. Nedostudoval jsem techniku. Ale nebudu vám vyprávěti svůj životopis. Samé všední věci. Jsem inteligentní proletář. Znáte jistě z dějin úlohu tohoto mezistavu. Dnes jedna část táhne po ulicích se 20
zlatou mládeží a řve vlastenecké projevy. Druhá část mlčí, musí mlčeti, má zamčenou hubu.“

„Ano, máme zamčená ústa,“ opakuji tiše po něm potěšen, že nalézám i u něho svou bolavou představu.

„Jenže,“ odpovídá mírně a váhavě, jako by mne nechtěl urazit, „jenže každý z nás křičel by něco jiného, kdybychom směli mluvit.“ 25

„Válku nenávidíme jistě stejně.“

„Ovšem. Ale vy v jasných okamžicích doufáte v něco, kdežto mně všechny zprávy a dohady jsou lhostejné, poněvadž nedoufám v nic. Víím už dávno, že si horoucně přejete, aby to ústřední mocnosti prohrály. Otřásá vámi někdy bázeň, jindy naděje. Míváte horečku z nejistoty. Chápu to. Žijete hodně ve světě idejí. Neřekl jsem vám to ještě, bylo to zbytečné, nechtěl jsem vás znepokojiti, vždyť jsme jen kamarádi od vody, ale víím o vás více, než si myslíte, mám 30
kolegu, který vás v Praze navštěvoval. Přesto však, že jste byl anarchista, nebo snad právě proto, podléháte krásným 35

frázím, které vykřikuje Dohoda proti Německu. Nemáte také zájem na Rakousku, je to reakcionářská mocnost. A především jste český spisovatel, český národ vynikl v monarchii hospodářskou silou a opozičním duchem pokrokovým, i když nemáte v krvi mnoho češství, jak já je znám, a znám je asi lépe než vy, zezdola, nikoli z perspektivy intelektuálů, máte v ní těžký odpor proti všemu, čím Rakousko svíralo rozvoj českých duchů, a doufáte, že v samostatných zemích českých bude se vám lépe dýchat i a růsti. Kdežto já jsem bezejmenný kuli, já, dočkám-li se konce války, budu s desetitisíci a statisíci sobě podobných stejně živořiti, ať zvítězí jedni nebo druhí, stejně, ne-li hůře, poněvadž nevíme, co všecko nám válka nadrobí.“

Správnost některých postřehů Tajtrlíkových překvapovala mne u tohoto mladého muže, zevně tak nepatrného. Nicméně jeho lhostejnost k politickým výsledkům války zdála se mi přese vše důsledkem jakési myšlenkové povrchnosti, třídního sobectví i snad jeho německých styků.

„Máte mnoho pravdy,“ děl jsem klidně, „ale myslím, že i sociální vývoj evropský získal by jen porážkou reakčních mocností ústředních, i to by něco znamenalo, každý krůček něco znamená, poněvadž svět jde kupředu i po nejhroznějších skocích jen velmi pomalu. Ostatně Rakouska by nemohlo býti věru nikomu líto, kdo nemá mozek zkamenělý konzervativností, a Německa svou rozpínavostí a brutálností...“

„Hledte,“ přerušil mne Tajtrlík s jakýmsi zápalem, „řekl jsem přece, že nedoufám v nic, nečekám nic, ať zvítězí ti neb oni. Nezvítězí německý nebo francouzský lid ani jiný lid, zvítězí vládnoucí třída a ta je stejně rozpínavá, brutální, v Německu jako ve Francii nebo Anglii, ta bude stejně rozpínavá, brutální i v českých zemích, dosáhnou-li samostatnosti. Byl jsem v Paříži, byl jsem v Německu, dost dlouho, stálo mne to téměř celou usedlost zděděnou po rodičích, dnes bych byl rád, kdybych ji měl, vrátil bych se na venek... A tak vám řeknu: mám rád pracující lid německý, mám rád německou práci, vytrvalost, důkladnost, schopnost, slušnost, najdete ji všude vedle toho, co

nazýváte německou rozpínavostí a brutálností, najdete ji vedle vojácké nadutosti, kapitalistické žravosti, nacionální zpupnosti, najdete ji vedle velkohubé demagogie národních sociálů, ale tyto neřesti, pěstované vládnoucí třídou, najdete ve všech státech, nikoliv však skutečnou německou práci, které bych se věru nebál svěřiti osudy světa, kdyby ji spravoval ten pravý německý lid... Ale německý lid nezvítězí ještě, i když zvítězí Německo. A nevěřte, že to bude vítězství českého lidu, zvítězí-li Dohoda a české země vytvoří samostatný stát. Statisíce kuliů budou dále otročiti panským třídám, a dokud bude na světě toto otroctví, nebude ani vaše myšlenka opravdu svobodná...“

Vzpomněl jsem si v této chvíli na slova redaktora H.: Válka potrvá dlouho, celý svět půjde do ní, a půjde-li do ní celý svět, potrvá tak dlouho, dokud Německo nebude na kolenou. Považoval jsem je za pouhé proroctví jedno, jakých jsem již vyslechl tolik. Spisovatel S. mínil jindy naopak, že válkou dostane se germánský živel na vrchol své moci, pak teprve dojde pomalu na světovou převahu živlu slovanského. Také teorie, myslil jsem si, a směšná k tomu. Ale v pochmurných okamžicích utrpení z nejistoty i tací červi hlodají mi v nitru. Není věru nic povzbuzujícího v představě, že válka potrvá dlouho. Není také nic povznášejícího v představě druhé, že německý militarism ovládne svět. A teď tedy Tajtrlík, jehož úvahám nemohu upříti velké oprávněnosti a jenž se mi tu zjevuje náhle v jiném a pronikavějším osvětlení, nasazuje mi do hlavy červa dalšího. Vždyť já žiji také jen v mlhách a probírám se z nich, aniž vím k čemu. Toliko starý pud k socialismu trvá ve mně. A říkám nahlas:

„Zdá se, že obě strany jsou odhodlány válčiti až do konce, a ten konec neudělá umlčený a zrazený lid, o tom konci rozhodne konečná porážka té neb oné strany. Válka potrvá tedy dlouho asi. Evropa projde strašlivou zkouškou. Bylo by možno, aby v této zkoušce nic nepochopila, ničemu se nenaučila aspoň její pracující třída? Svět nemůže zůstat po válce týmž, jakým byl před válkou.“

„Mapa se změní, svět zůstane týmž, právě proto, že to

nebude pracující třída, která udělá konec válce. Nezabráníla válce, zrazena svými vůdci, zmatena hesly držitelů moci; teď jest již v jejich chomoutu.“

„Otřes bude strašlivý.“

5 „Davy jsou bezradné.“

Zmlkli jsme. Sešlá sednice s kalnou lampou a černým stropem připadá mi náhle jako vězení a víno v krvi jitrí ve mně nenávistné city bezútěšného pesimismu.

10 Venku otrásl se někdo hlučně mražením a vzápětí Splašené kolečko vpadá do sednice. Je celý zkřehlý a prolezlý vlhkým chladem.

Tajtrlík, ztichlý do unavené rezignace, pookřává poněkud. To naše rybářství zdá se býti jeho jedinou mánií, která ho utěšuje, jakýmsi návratem do dětství, v němž
15 zapomíná.

„Přišel?“ vzpomněl si na jelce.

Splašené kolečko mumlá cosi a zamručí na hostinskou, která za ním vešla s tichým pozdravem: „Vino!“ Stahuje s ramene špinavou bedničku s náčiním a odkládá pouzdro
20 s pruty. Usedá jako obyčejně za prázdný stůl protější.

Hostinská mu nalila a usedá také na židli u dveří vedle bubínku, do něhož přiložila dvě lopatky. V obytné místnosti snad ani netopí, děcka jsou již zahrabána v peřinách a hadrech, přišla se sem asi trochu zahřát.

25 Tajtrlík činí marně pokus zapřístí rozhovor o rybách. Mlčíme a nasloucháme hukotu v plechovém bubínku.

Hledím na ženu u dveří. Bezejmenný kuli, s desetitisíci a statisíci sobě podobných bude stejně živořiti... Opravdu, co mohou znamenati všechny změny na mapě světa pro
30 tuto ohromnou třídu páriů, dokud nebude moci sama rozhodovati o svém osudu? Sedí tu, hubená a popelavá, plochá v upjatém živůtku staromódním, jehož tmavou barvu bylo by těžko pojmenovati, v šedivé sukni pečlivě záplatované a v šedivém šátku na hlavě, pod níž lesknou se
35 jí podezřele tmavé oči. Sedmibolestná pod křížem bídy, na němž nevisí jeden člověk, ale celá třída.

Splašené kolečko už se trochu zahřál silnými doušky. Teď pije mimořádně druhou. V zarputilém tichu sednice

mrsknu po něm tu a tam okem, je také z rodu podivínů a bezejmenných. Cíví nevlídně před sebe nebo na hospodskou. Šedivýma očima, poněkud zakalenýma, hledí na ni, hledí, neuhodneš, co si přitom myslí, milostné hnutí to jistě není, spíše soucit, i o tom však možno pochybovati: je to vůbec toliko náhoda možná, nevidí třeba ani té ženy před sebou, dumá naprázdno z nespokojenosti se životem, který mu nechce a nechce vydati jeho slavného jelce. Ale cosi měkkého zdá se mi přece jen vězeti v té šedivé mlze jeho očí pod štětinatým obočím. 5

Teď dopil, vytahuje peníze, vstává. 10

„Zatracená bído!“

Vykřikl to téměř, obléká se, sbírá své věci.

„Dobrou noc, pánové,“ zamručí na odchodu.

Hledíme mlčky za ním. Čemu asi platil ten jeho výkřik? 15

*

Slunečná neděle listopadová třpytí se na vodě a plane na pestrých stráních. Po dlouhé době změkly mi tu zase jednou všechny barvy a tvary a beze slov znova vyznávám lásku tomuto údolí svému, v němž a s nímž prožil jsem tolik hodin tichého štěstí a které tolikrát ochotně mne léčilo a vyléčilo z ran a bolestí všedního života. Všecko opět je tak jako loni a po léta, kdy jsem vroucími slokami mluvil s touto říčkou, s těmito lesy a stráněmi a psal kroniku svého života s nimi. Jen spodní tón melancholický, jenž chvěje se mi v nitru a jistě dal by se spatřiti i na dně mého zraku, je nový a připomíná mi, že se přece jen změnilo něco podstatného. Ale dnes, na tomto slunci laskavém a v tomto lahodném tichu přírodním je to kruté vědomí, že může nastati kategorický den, kdy nemilosrdný vlak vyveze mne z hlubin této lahodné tišiny snad navždy a přes všechny protesty mého srdce a rozumu. 20 25 30

Jdu podle lesa, s jehož svahu sype se na cestu žluté a hnědé listí, jdu téměř jako rekonvalescent, vysílený ještě minulými vidinami horečnými, a nechci mysliti na nic, co v předešlých dnech jitřilo mi srdce a trhalo mozek. Chci býti aspoň na chvíli sobeckým živočichem, hřejícím se na slunci. 35

Rybářské náčiní nechal jsem doma. Škoda, že také myšlenek nelze nechat doma na pohovce, za staženými záclonami modrými, z nichž malé kvítky bílé a červené hledí zvědavě do pusté uličky vesnické. Loni chodila mimo
5 ně hezká Carmen židovská a usmívala se mi slibně do pokoje, byly-li rozhrnuty. Jak je tomu již dlouho, kdy jsem si naposled vzpomněl na tento zanedbaný zárodek letního románu! Kouzelnou moc má věru takové slunečné ráno, třebaže listí prší již v proudech. Chceme býti živi
10 v takový den a nechceme nic jiného.

Chceme žíti! My živí chceme žíti! Jaké to ohromé a strašlivé heslo! Představme si, že jedné slunečné neděle, jako je dnešní, vylezli by všickni vojáci na všech bojištích a frontách ze svých děr a jam a jedni jako druhí zařvali
15 všemi jazyky: Chceme žíti! Čepice tancují ve vzduchu a létají do výše, na špinavých zarostlých hubách, dokořán otevřených, září úsměv a slunce, třesoucí se fluidem radosti, vzdouvá se bouřlivě mezi oběma břehy, zbraně jsou zahozeny a zapomenuty, lidé objímají se navzájem v opilé veselosti, a opovází-li se nějaký hrdina z pole cti a slávy protestovat, nadávat, řvát, strašlivý smích mu odpovídá, nestojí ani za to, aby mu kulka byla poslána do zadnice:
20 Chceme žíti!

A představme si: Orkánem vzepne se tento výkřik tisíce-
25 rých hrdel na západě i na východě, na jihu i na severu, zavíří a zaburácí nad celou Evropou, ze všech táborů, cvičišť a kasáren, posilován stejným řevem jednoho osvobozujícího jásotu, a orkán letí do Asie a přeskakuje do Afriky, zachvacuje všechny ostrovy: Chceme žíti! Chceme žíti!
30 Chceme žíti!

Ale žíti chtějí nejen ti, kdož stáli tváří v tvář smrti na frontách, čekali na ni v táborech, připravovali se na ni v kasárnách, žíti chtějí teď i ti, kdož stojí tváří v tvář bídě v továrnách, lomech, dvorcích. Píseň všech jazyků zahřměla i nad jejich pouty, orkán osvobození vyvádí je do ulic
35 a na silnice: Chceme žíti!

Chceme žíti! My živí spojili jsme se navždy vznešenou zbabělostí: chceme žíti! My bílí, černí, hnědí, žlutí chceme

žítí! My vojáci jdeme pracovat. My pracující jdeme rozhodovat o svém osudu...

Tak by tomu bylo, kdyby všickni, kdož chtějí žítí, věděli, že tato horoucí vůle celého jejich organismu je zákon nad všechny zákony, a dovedli rázem všickni vykřiknouti jej do tváře panské třídy, která se domnívá, že žítí možno jen z potu a krve většiny. Do všech zákoníků a čítanek dala si Nezabiješ!, ale, sama největší vražedkyně, vychovává k vraždění, učí vraždění, velebí vraždění, hromadné vraždění.

A proto: dolů s gloriolou vrahů! A sláva hrdinům, kteří proti jejich licoměrné morálce a špinavé cti postaví první svoje hromadné a uvědomělé Chceme žítí! Běda lidstvu, nevyšlehnou-li z hlomozu a požáru této války plameny popisující nebesa nezapomenutelným přehodnocením její krvavé morálky, nezapamatují-li si davy na smrt vlečené a blátem smýkané, že v mezích její vřavy stala se zbabělost hrdinstvím a hrdinství zbabělostí...

Zastavil jsem se, poněkud zpocen říznou chůzí. Tempo chůze odpovídalo tempu krve, tempo krve tempu myšlenek nezůstávších tedy doma. Vyšel jsem z domova s úmyslem, že se po slunci poplazím jako nasnídaný slepýš, malátný touhou po zimním spánku. A znova něco ze starých bolestí pobouřilo mi krev i mozek. Tajtrlík měl by dnes radost z mých myšlenek. Však jsme si dali minule dostaveníčko na dnešní odpoledne k Holé bídě.

Kde to vlastně jsem! Utírám si kapesníkem čelo. Nu, pochod byl delší, než jsem si myslel. Tamhle zeje Děravá skála. To cestu podle vody prorazili tu bokem stráně, nalevo vysoko nad řekou zůstala trčeti skalka pomalu se rozpadávající. Zarostlý svah k řece je poset omšelými balvany, i dole je jich plno, spádná voda zvučí, skáče a pění se mezi nimi, někdy s veselou rozpustilostí, jindy s pochmurným vztekem, kolikrát jsem tu již seděl nad ní na balvanu, nikoli jako rybář, zde už není náš revír, pouze jako toulavý člověk, navlékající v duchu slova na šňůry veršů.

Vracím se. Pod mostem před Myší dírou, u mé bývalé zátočinky sedí Splašené kolečko. To už je tu jistě na celý

den a nedělní oběd má v kapse. Nevidí mne a nechávám ho tedy s pokojem. Mám už také hlad.

*

U Holé bídy sedí Tajtrlík s Řezníkem, když ke čtvrté hodině vycházím. Tajtrlík snad ani prutů dnes nerozvázal, 5 přišel asi jen na víno, má už mírně nakoupeno, ale nemluví mnoho a je zřejmě dojat. Jeho manželská tragikomedie patrně pokročila opět nějakou scénou, ne-li něčím horším. Zato kulaťoučký Řezník je v dobré náladě, ulovil několik kousků na husí střívka, mimo jiné pěknou parmu.

10 „A co kdybychom si, páni, dali mariáš, když jsme tu teď tři,“ povídá po chvíli.

Nic nenamítám. S Tajtrlíkem dali jsme si minule dostaveníčko, jaksi sblížení upřímnějším, a nikoli zcela planým hovorem a v náladě vzbuzující přání zase v něm pokračovat, 15 ale z toho již dnes nic nebude, poněvadž nejsme jednak sami a Řezníka neznáme dosti, jednak neměl bych dnes ani chuť na hovor s člověkem nešťastně zamilovaným a příliš dojatým. Bude pro nás oba lépe, zapomeneme-li při hře na trampoty velké i malé. Tajtrlík po krátkém váhání 20 přichází patrně také k tomu názoru a Řezník jde pro karty nevalně čisté, uložené v koutě police za sklenicemi...

Hrajeme hodinu, dvě, setmělo se, hospodská rozsvítila kalnou lampu, přikládá, Tajtrlík upíjí z opatrnosti už jen sodovku, Řezník polyká bledá piva, hrajeme tiše jako vášniví ferblisti, 25 jen Řezník přebíjí tu a tam temperamentněji, když se mu podaří manévr nebo počet.

Teď však někdo přichází. Mluví venku s hospodskou. Dveře se otevrou, otevírají se dokořán, na prahu stojí Splašené kolečko v rozepnutém haveloku, s bedničkou na rameni, s pruty v pravici. Mračí se jako obyčejně, ale tak, 30 že jeho povznesená nálada je zřejma. Vchází neobyčejně vypjat. Zapomíná pozdravit. Jde přímo a rázně po tenkých nožkách až k nám. Zapomíná zavřít za sebou dveře. Tré bledých a bosých děcek objevuje se za ním na prahu jako 35 zjevení z vypáleného království. Upírají vyjeveně oči na bedničku nového hosta. Postupují nesměle za ním.

Ale Splašené kolečko shazuje havelok, otvírá na lavici bedničku a již vztyčuje nám nad hlavou obtěžkaný sáček.
„Tady je!“

„Bravo,“ voláme. Odpočali jsme si při hře, teď „událost“ nás přece jen trochu vzrušuje a rázem jsme v dobré 5
míře. Klade jej se sítkou pomalu na stůl. Obrací jej jednou, dvakrát. Je to skutečně pěkný jelec.

Hospodská, které host již venku se pochlubil, nese mu víno a vyhání děti.

„Nechte je tu a zavřete. To stojí za koukání,“ praví 10
Splašené kolečko energicky.

Jde k vahám. Dvě kila pětatřicet. Navlas. Přihlížíme uctivě.

Pak věší sítku s rybou na věšák a usedá za náš stůl. Jelec se ještě třepe, až sítko tu a tam od stěny odskakuje. 15

„Zabte ho!“

„Až potom.“

Dívá se na něj zářícíma očkama. Tak se snad nedíval ani na svou první lásku, měl-li vůbec nějakou, neboť je starý mládenec. Nemůže se odhodlati udeřit rybu do hlavy. 20
Měl by pocit, že něco ubylo z její krásy. To my rybáři známe.

Děti stáhly se k protější stěně a nespouštějí z ryby očí. Šeptají, žduchají se. A skrčí se vždy bezděčně, když ryba sebou prudčeji mrskne. Už dlouho neviděly takového 25
klacka.

Konečně dosáhli jsme aspoň toho, že jelec, obalený sítkou, putuje do jakési vaničky určené k vyplachování sklínek, ale teď naplněné rychle čistou vodou. Děti, největší napřed, šourají se pomalu k vaničce. A Splašené kolečko 30
počíná vypravovat.

Posloucháme trpělivě, všechno od počátku a mnohé znova a znova, až po veliký okamžik, kdy jej táhl, břeh je tam naštěstí povlovný a nevysoký, a tak jej táhl až doprostřed louky. 35

„Kdybych neměl novou šňůru a dvojitý vlasec...“

Jsem již v dobré náladě, a proto mu přistrkuji malou pilulku hořkou:

„A kdybyste nebyl seděl na místě, kde jsem sedával já, a chytil na červa, a nikoli na hrách jako já...“

Splašené kolečko podívá se na mne s nelíčeným úžasem:

5 „Ale mladíku“ (je o dva roky starší než já a mně je za chvíli čtyřicet), „já chytil na hrách, když jste ještě nedovedl se na udici ani podívat, a to místo? Tam jsem dostal už ryb, že jich tolik do smrti nenachytáte. Teď je vás tu ovšem jako psů, a proto je pěkná ryba vzácná. A kdopak slyšel tam toho jelce poprvé? Divím se vám, jací jste to lidé.
10 Nepřejete člověku rybičky. Co to teď stojí peněz, času, práce, než člověk jednou za čas něco pořádného chytne, aby to stálo přece za ukázání a člověk přinesl domů kus dobrého masa. A vy byste chtěli snad ještě nějaká procenta.“

Chlácholím ho a obracíme řeč. Karet jsme zanechali.
15 Za chvíli je Splašené kolečko opět v nejružovější náladě a pokouší se znova nám vylíčit celý průběh lovu. Stále znova obrací se k vaničce.

Vidí-li pak také děti. Pochybujeme o tom. Jde z nich ostatně v této staré díře takměř hrůza. Tak jsou popelavé,
20 vyzáblé, napolo hladové, nuzně oblečené a zabalené. Nesuje se to tu všecko i s nimi jednoho dne dolů do vody?

Hovoříme teď jen o svých odborných „událostech“, jsme zase docela ve svém živlu. Vypravuji — také už po několika-
25 káté těmto lidem — o svém kapru, jak jsem jej dostal nahoru z třímetrové hráze. A náhle, zatímco Řezník počíná nějakou památnou historku svou, upozoruji, že se teď právě dívám na celý náš stůl nějakým druhým zrakem, trochu ironickým, jaksi shora, a usmívám se: Jsme tu teď zase
30 starými dětmi a ty naše historky rybářské jsou jako odřené panenky dřevěné, s nimiž si hrajeme, spokojeně si pobroukávajíce. Nerušte nás! Tací jsme už jednou my muži. Tyto naše koníčky, libůstky, tichá bláznovství jsou přístavy zvětralých námořníků v tichých zátokách.

35 Splašené kolečko neúčastní se již našich řečí. Ustrkuje tu a tam ze své čtvrtky a z lavice od kraje stolu zírá stále k vaničce. Sedím šikmo naproti němu a zase mi napadá, co si ten nepřející bručoun asi myslí. A zase se mi zdá, že

v šedivé mlze jeho očí pod štětinami obočí plave jakési měkké světlo.

Ted' dopil a vstává. Zřídka pije více než jednu. Zahřívá ho dnes radost.

„My si ještě jednu přidáme, ne-li?“ praví Tajtrlík, jenž se jaksi probral ze svého žalu. Jsem pro to ovšem. Je mi dnes dobře. 5

Splašené kolečko klade na stůl peníze, jde pro rybu. Vrací se k nám, položí ji ještě jednou na stůl, obrací znova jednou, dvakrát. 10

„Takovému jelci říká se, kamarádi, pane!“

Děti uchýlily se opět ke stolu u dveří. Ani nedutají. „Dobrou noc, páni,“ mručí Splašené kolečko na odchodu. Nese pyšně zdviženou sítku s rybou, prohlíží jelce zálibně pod lampou — náhle však spustí ruku, otevře sítku, rybu vytáhne. 15

„No, vemte si to!“

Hodí takměř rybu na stůl mezi děcka. Několik pivních tácků na stole zadrnčí, ryba vyskakuje, děcka ustupují zděšeně, nic nechápajíce, nejmenšímu je do pláče. 20

„A tohle dejte mámě na omastek.“

A strčí šestiletému chlapci do hrsti papírový peníz a je tentam. Dveře za ním bouchly jako výstřel.

Hledíme vyjeveně. Také jsme hned nepochopili. A již hospodská vráží do dveří: 25

„Propána, co se stalo?“

To už se usmíváme.

„Nic, nelekejte se. Děti dostaly rybu.“

„Cože, tuhle rybu?“

Hospodská zdá se uděšenější než dříve. 30

„Tuhle rybu?“

A jako by se bála, že ryba zmizí pod jejím dotekem, blíží se pomalu ke stolu, opatrně sevře jelce oběma dlaněma, a poněvadž ryba stále ještě sebou mrská, přitiskne ji vyzáblýma rukama ke svým hubeným prsům. 35

„Tuhle rybu?“ šeptá ještě jednou a jako by tu byla sama. Zapadlé oči tmavé lesknou se jí horečně.